

RECENSIONER

Vidgade perspektiv. Meditationer över diverse filosofihistoriska teman, red Henrik Svensson, Uppsala Philosophical Studies 47, Uppsala 1997

Vidgade perspektiv är tillägnad Lilli Alanen och har samlats kring temat filosofihistoria. Här framträder en hel grupp Uppsala-filosofier och visar upp sin lärdom. Och visst vet man litet mer och är litet klokare, när man läst igenom den. Men som vanligt i festskrifter – dessa det akademiska livets byråådor – är det några få bidrag man fastnar för (inte nödvändigtvis därför att de är de bästa – det kan också bero på ens egna intressen).

Visste ni till exempel att 'Frihet, jämlikhet, broderskap' inte alls hade den karaktär av officiellt slagord för franska revolutionen som det har fått i det allmänna medvetandet? Sven Ove Hansson diskuterar varför ordsammanställningen 'frihet, jämlikhet, broderskap' aldrig förekommer hos Immanuel Kant, som ändå var en ivrig anhängare av franska revolutionens idéer. Frihet och jämlikhet finns hos Kant, men de kompletteras med litet olika förslag till tredje komponent: 'själv-

ständighet', 'förening' och 'beroende' är tre olika förslag. Däremot önskar sig Kant aldrig broderskap (vilket jag, som har tre söner, har full förståelse för). Man har försökt förklara frånvaron av broderskap hos Kant med rädsla för censuren: han skulle framstå som alltför revolutionär, om han förfäktade också broderskap – med Kants politiska inställning: han var inte revolutionär – med översättningssvårigheter: vad heter fraternité på tyska?

Sven Ove Hansson visar med hänvisningar till svensk, fransk och tysk press från 1700-talet och diverse historiska verk, lagar, mynt och berättelser från franska revolutionen att 'frihet, jämlikhet' är det officiella slagordet för franska revolutionen, stundom kompletterat med 'broderskap' men ofta med något annat begrepp. Först 1848 får slagordet den form det haft till våra dagar. Att fundera över varför Kant ersatte broderskap med andra termer för en alltså vilse, han bytte inte ut ett ord i en väletablerad trippel – han funderade helt enkelt över hur ett gott samhälle borde vara organiserat.

Och har ni insett att Berkeley

ansåg sig företräda sunda förnuftet gentemot filosofer som förfäktade mystiska metafysiska entiteter som 'fysiska föremål' och substanser, som låg bortom vår uppfattningsförmåga? Hans egen immaterialism skall närmast uppfattas som en trivialitet: ingenting är verkligare än de ting vi omedelbart upplever med våra sinnen. Det är inte en filosofisk teori bland andra – den är ett avvisande av metafysisk spekulat. Ungefär det är poängen i Martin Gustafssons betraktelse över Berkeley och sunda förnuftet.

Jan Österbergs noggranna genomgång av Platons argument för att män och kvinnor skall vara jämställda i väktarklassen och att både män och kvinnor skall ta del i statens styrelse, övertygar inte mig. Österbergs tes är att Platon (mer eller mindre medvetet) blandar ihop två olika argument för att nå sin önskade slutsats, men att hans egentliga argument är genetiskt: det är av hänsyn till aveln som män och kvinnor bör uppfostras på samma sätt; utbildningsväsendet skall sålla ut de bästa bland såväl kvinnor som män för att garantera att härskarnas barn skall bli så dugande som möjligt. Platon drar sig som bekant inte för att ljuga för att främja (det han uppfattar som) statsnyttan, så det skulle inte förvåna om han fuskade med argumenten för att komma dit han vill.

Men just när det gäller kvinnornas ställning i idealstaten (dvs den näst bästa staten: den allra bästa är ju ett slags miljöpartistiskt parad

is som passerar på ett par sidor i början av bok II i *Staten* för att sedan aldrig nämnas igen) verkar Platon, tycker jag, tro på vad han säger. Österberg menar att Platons princip att envar bör sköta den syssla han är bäst lämpad för, kan ges två tolkningar: tolkning 1 säger just att var och en bör ägna sig åt det han eller hon är bäst på; tolkning 2 säger att varje syssla bör skötas av dem som är bäst lämpade för denna syssla. Och dessa två principer kan komma i konflikt när det gäller att utse den styrande klikken i Platons diktatur. Enligt Österberg kommer de faktiskt också i konflikt eftersom Platon tror att män är överlägsna kvinnor i allt. Därför borde statens styrelse, om Platon konsekvent följde tolkning 2, överlåtas till män.

Platons verkliga skäl till att inte förorda detta är, enligt Österberg, att han vill se till att de bästa männen parar sig med de bästa kvinnorna och att en förutsättning för detta är att kvinnor får genomgå samma utbildning som män, så att man därigenom fick underlag att bedöma vilka som borde göra barn med varandra. Detta är en viktig fråga för Platon och ingenting han sticker under stol med. Han diskuterar öppet olika metoder för rasförädling (inklusive diverse astrologiskt hokus-pokus, om Poppers tolkning av ett dunkelt avsnitt av *Staten* är riktig). Så vore detta hans egentliga argument, skulle han nog säga det. Dessutom ger ju denna idé inget stöd åt principen att kvinnor skall

delta i själva styrandet: de kunde ju genomgå utbildningen utan att anförtros de högsta posterna i samhället (ungefär som i Sverige idag).

När Platon diskuterar dessa frågor förlitar han sig i stor utsträckning på analogier. En sådan analogi gäller likheten mellan filosofer och vakthundar. Eftersom både hanhundar och tikar används till samma uppgifter bör detsamma gälla väktarna. Här kan finnas en anledning till att Platon bitvis genomskådar och överskrider sin samtids fördomar mot kvinnor. Vidare hånar han dem som skulle förbehålla skomakeri för flintskalliga, därför att en utmärkt skomakare var flintskallig: det gäller att titta på relevanta likheter och skillnader, när folk skall tilldelas sina uppgifter i staten. Och Platon hävdar uttryckligen att när det gäller de egenskaper som krävs av väktarna finns det ingen principiell skillnad mellan kvinnor och män. Nu tillägger han visserligen 'Det ena könet överträffas i snart sagt allt av det andra.' Och det tar Österberg till intäkt för att Platon inte kan vara uppriktig när det gäller tesen att kvinnor skall dela samhällets högsta poster med män.

Men det finns en rimlig tolkning av Platons uttalande, som stöds av nästa sats i sammanhanget: 'Många kvinnor är visserligen i många fall dugligare än många män, men i allmänhet förhåller det sig som du säger.' Detta låter väl närmast som en statistisk utsaga: bland de allra

bästa torde kvinnorna vara färre än männen. Det är den fördom, jag tror vi bör tillskriva Platon. Och den ger till resultat inte att kvinnor skulle vara uteslutna från de högsta posterna, men att de torde bli färre. Men redan denna uppfattning är ett radikalt brott mot de förhärskande uppfattningarna i det med Platon samtida Athén (och, måste man väl tillägga, i de flesta samhällen efter Platons tid också). Platon är visserligen i de flesta avseenden motbjudande som politisk tänkare, men det bör inte hindra oss från att ge honom ett erkännande på en punkt där han ändå, så vitt vi kan bedöma, tycks befinna sig avsevärt framom också vår egen tid.

Andra får kanske en aha-upplevelse av Erik J Olssons jämförelse mellan 1200-talslogikern Walter Burleys disputationregler och moderna teorier om rationell övertygelserevision, eller finner Augustinus' kritik av stoikernas uppfattning om emotioner träffande också när det gäller moderna versioner av samma teori, som antyds i Henrik Svenssons bidrag.

Ragnar Ohlsson

Ingemar Nordin, *Djur är inte människor – en filosofisk granskning av veganismen*. Stockholm: Timbro, 1997.

Galileo Galilei orsakade stor oro och förgelse bland 1600-talets kyrkomän och lärde när han, influerad av Copernicus lära om planetsystemets